ISSN: 2181-4341, IMPACT FACTOR (RESEARCH BIB) – 9.145, SJIF – 5,431

Аслонова Рузафзун Ғиёсиддин қизи

Самарқанд давлат Педагогика Институти

Бошланғич таълим юналиши 2 курс талабаси

ONA TILI DARSLARIDA INTERFAOL USULLARNI QO‘LLASH (1–2-SINFLAR MISOLIDA) 1-2 SINFLARDA “UNLI VA UNDOSH TOVUSHLAR”-NI O’QITISH

Annotatsiya

Ushbu maqolada tovush tizimining asosiy unsurlari bo‘lgan unli va undoshlarning mohiyati hamda ularning 1–2-sinf o‘quvchilarining o‘qish va yozish ko‘nikmalarini rivojlantirishdagi o‘rni tahlil qilinadi. Muallif mazkur mavzuni chuqur anglashga yordam beruvchi aniq va samarali ta’limiy usullarni, interfaol o‘yinlar hamda mashqlarni tavsiya etadi. Shuningdek, maqolada mazkur mavzuni o‘qitish jarayonida uchraydigan muammolar va ularning yechimlari ham muhokama qilinadi.

Kalit so‘zlar

alifbo, harf, undosh, unli, interfaol metodlar, rivojlanish.

Аннотация

В данной статье рассматривается сущность согласных гласных как основных элементов языка и их роль в развитии навыков чтения и письма у учащихся 1-2 классов. Автор четко рекомендует образовательные методы, игры и интерактивные упражнения, которые помогоют углубить понимание этих понятий. В то же время в статье рассматриваются возможные проблемые при изучении данной темы и пути их решения.

Annotation

This article examines the essence of conconants and volwels as the main tlements o language and their role in the development of reading and writing skills in studens in grades 1-2. The author clearly recommends educational methods, games and interactive exercises that help deepen understanding of these concepts. At the same time, the article examines possible problems when studying this topic and ways to solve them.

Ma’lumki, til – bu muloqot va tafakkurning asosidir, uni o‘rganish esa boshlang‘ich sinflardan boshlanadi. Shu jarayonda unli va undosh tovushlarni to‘g‘ri anglash ona tili darslarining muhim tarkibiy qismidir. Chunki 1–2-sinflar o‘quvchilari uchun savodxonlik poydevori aynan shu bosqichda shakllanadi. Shu boisdan, to‘g‘ri tanlangan ta’lim usullari o‘quv jarayonida muhim ahamiyat kasb etadi.

Interfaol usullar – bu zamonaviy ta’limning eng samarali yo‘llaridan biri bo‘lib, ular orqali o‘quvchilar dars jarayonida faol ishtirok etadi, mavzuni qiziqish bilan o‘zlashtiradi.

1–2-sinflarda unli va undoshlarni o‘rgatishning ahamiyati

Unli va undosh tovushlar harf tanishish, o‘qish va yozish jarayonining asosini tashkil etadi. Agar o‘quvchi bu ikki guruh tovushlarning farqini to‘g‘ri anglay olsa, uning og‘zaki nutqi ham, yozma saviyasi ham sezilarli darajada rivojlanadi.

Unlilar (a, o, e, i, u, o”) – talaffuzda hech qanday to‘siqsiz hosil bo‘ladi. Undoshlar (b, v, g, ch, j, d va boshqalar) – talaffuzda havo oqimining to‘siqqa uchrashi natijasida hosil bo‘ladi. Bu ikki guruh tovushlarni farqlash to‘g‘ri talaffuz, ravon o‘qish va imloni egallashda katta ahamiyatga ega.

Mavzuni o‘qitishda interfaol usullarning o‘rni

Interfaol usullarning asosiy maqsadi – o‘quvchini ta’lim jarayoniga faol jalb etishdir. Bu usullar an’anaviy (ya’ni o‘qituvchi tushuntiradi, o‘quvchi takrorlaydi) metodlardan farqli o‘laroq, mavzuni amaliy faoliyat va o‘yinlar orqali o‘zlashtirish imkonini beradi.

Unli va undoshlarni o‘rgatishda samarali interfaol usullar

1. “Yo‘qolgan harf” o‘yini

Maqsad: Unli va undoshlarning farqini mustahkamlash.

Tavsif: O‘qituvchi bir necha oddiy so‘zlarni ayrim harflari tushirib qoldirilgan holda yozadi. Masalan:

K_t_b → kitob

P_ch_q → pichoq

_ol → mol

M_z → muz

O‘quvchilar yetishmayotgan harflarni topib, ularning unli yoki undoshligini aytishlari kerak. Bu mashq ularni tovush va harf shakli haqida o‘ylashga undaydi. O‘qituvchi darsni qiziqarliroq qilish uchun doska, kartochkalar yoki slaydlardan foydalanadi. O‘quvchilar o‘zlari ham misollar keltiradilar. Masalan:

_ona → xona,

_a_m_ → chashma.

Pedagogik ahamiyati:

- Bolalarning eshitish va ko‘rish e’tiborini kuchaytiradi;
- Unli va undosh farqini amaliy tarzda tushunish imkonini beradi;
- 1–2-sinf o‘quvchilari uchun o‘quv jarayonini o‘yin tarzida o‘tkazishga yordam beradi.

Xulosa qilib aytganda, “Yo‘qolgan harf” – sodda, ammo ta’sirchan metod bo‘lib, u mustaqil fikrlashni, eslab qolish qobiliyatini va o‘qish faoliyatini rivojlantiradi.

2. “Interfaol muloqot” usuli

Maqsad: O‘quvchilarning mustaqil tahlil qilish ko‘nikmalarini shakllantirish va og‘zaki nutqini rivojlantirish.

Batafsil tushuntirish:

Ushbu usulda o‘qituvchi bolalarni faol suhbatga jalb etadi. Masalan, quyidagi savollarni beradi:

— “Barcha so‘zlar unli harf bilan boshlanadimi?”

— “Qaysi harflarni so‘z boshida ko‘proq eshitasiz?”

— “Nega “o” unli, ammo “m” undosh hisoblanadi?”

O‘quvchilar o‘z fikrlarini erkin bayon etadilar. O‘qituvchi ularni yo‘naltiradi, lekin javobni to‘g‘ridan-to‘g‘ri aytmaydi — shunda bolalar o‘zlari xulosa chiqaradilar. Masalan, o‘quvchi: “A” harfi to‘siqsiz aytiladi, lekin “b” harfini aytganda og‘iz yopiladi”, — deydi. O‘qituvchi esa bu misolda unli va undosh farqini tushuntiradi.

Pedagogik ahamiyati:

- O‘quvchilarning og‘zaki nutqi va fikrni ifoda etish qobiliyati rivojlanadi;
- O‘quv jarayoni erkin va hamkorlik muhitida kechadi;
- Dars bir yoqlamalikdan chiqib, jonli muloqot shaklini oladi.

Xulosa qilib aytganda, “Interfaol muloqot” usuli o‘quvchilarga nafaqat unli va undosh haqida tushuncha beradi, balki ularning mazmunini anglash va ifoda etishga imkon yaratadi.

Unli va undosh harflarni o‘rganish uchun namunaviy mashg‘ulotlar

1-dars: Unli va undosh harflar bilan tanishuv

Maqsad: Unli va undosh tushunchasi bilan dastlabki tanishuv.

Usullar:

Harflar ovoz bilan o‘qiladi.

O‘qituvchi to‘g‘ri talaffuzni tushuntiradi.

Har bir o‘quvchi misol keltiradi.

2-dars: Harflarni guruhlarga ajratish

Maqsad: Unli va undoshlar o‘rtasidagi farqni anglash.

Usullar:

-“Harf kartochkalari” o‘yini.

-Guruhli muhokama.

3-dars: So‘zlar bilan ishlash

Maqsad: So‘zlardagi unli va undoshlarni aniqlash.

Usullar:

-“Yo‘qolgan harf” o‘yini.

-So‘z yozish va unli hamda undoshlarni ajratish.

4-dars: O‘qish va yozishni mustahkamlash

Maqsad: Unli va undoshlarning yozuvda qo‘llanilishini anglash.

Usullar:

-Matnlarni o‘qish.

-So‘zlarni o‘yinlar orqali mustahkamlash.

Unli va undoshlarni o‘qitishda uchraydigan muammolar va ularning yechimlari

O‘qituvchi 1–2-sinflarda unli va undoshlarni o‘qitishda turli muammolarga duch keladi. Ular o‘quvchilarning savod darajasi, metodik yondashuv va individual xususiyatlariga bog‘liq. Quyida asosiy muammolar va ularning yechimlari keltiriladi.

1. O‘quvchilarning unli va undosh tushunchasini to‘liq anglamasligi.

Ko‘pchilik o‘quvchilar unli va undoshni to‘g‘ri farqlay olmaydi. Masalan, nega “o” unlilar qatoriga, “m” esa undoshlarga kirishini tushunmaydi.

Yechimlar:

Rasm va audio orqali tushuntirish: O‘quvchilarga ovozli misollar yordamida unlilar to‘siqsiz aytilishini, undoshlarda esa havo oqimiga to‘siq bo‘lishini amalda ko‘rsatish.

Amaliy mashqlar: “Ayt va his et” mashqlari orqali o‘quvchilar unli va undoshni o‘zlari aniqlaydi.

O‘yin usuli: Faqat unlilardan yoki faqat undoshlardan tashkil topgan so‘zlar bilan o‘ynash o‘quvchilarni faollashtiradi.

Masalan: Zamin — “a, i” unlilar; “z, m, n” undoshlar. Daftar — “a” unli; “d, f, t, r” undoshlar.

2. O‘quvchilarning mavzuga qiziqishining pastligi.

Agar darslar bir xil shaklda o‘tsa, o‘quvchilarda zerikish paydo bo‘ladi.

Yechimlar:

Ta’limiy o‘yinlardan foydalanish: “Yo‘qolgan harf” yoki “So‘zda unli (undosh) topish” o‘yinlari.

Predmetlar bilan ishlash: Kublar yoki kartochkalar yordamida harflardan so‘zlar tuzish.

“Harf kartochkalari” o‘yini:

Maqsad: Unli va undosh farqini ko‘rgazmali shaklda anglash.

Tushuntirish: O‘qituvchi har bir o‘quvchiga harf yozilgan kartochka beradi.

— Unlilar qizil rangda, undoshlar ko‘k rangda belgilanadi.

So‘ng o‘qituvchi deydi:

“Barcha unlilar bir joyga to‘plansin!”,

“Undoshlar o‘ng tomonga chiqishsin!”.

O‘quvchilar harakat qilib, harflarni ikki guruhga ajratadilar.

Keyin o‘qituvchi so‘raydi:

— “Qaysi guruh kamroq?”

— “Qaysi biri boshqasisiz so‘z tuza olmaydi?”

Shunda o‘quvchilar xulosa chiqaradilar: unli va undoshlar har ikkisi ham so‘z tuzishda zarur.

Pedagogik ahamiyati:

O‘quvchilar nafaqat eshitadilar, balki ko‘radilar va harakat qiladilar — bu esa esda qolishni mustahkamlaydi;

Guruhli muhit va hamkorlik rivojlanadi;

Bilim amaliy tarzda o‘zlashtiriladi.

Mazkur o‘yin boshlang‘ich sinflar uchun nihoyatda samaralidir, chunki o‘rganish jarayoni o‘yin va harakat orqali kechadi.

3. O‘quvchilarning bilim darajasining bir xil emasligi.

Muammo: Ba’zi o‘quvchilar tez o‘zlashtiradi, boshqalari esa ko‘proq mashqqa muhtoj bo‘ladi.

Yechimlar:

Guruhlarga bo‘lish: O‘qituvchi bilim darajasiga qarab kichik guruhlar tuzadi.

“Hamkorlik” usuli: Kuchli o‘quvchilarga boshqalariga yordam berish topshiriladi.

Individual topshiriqlar: Har bir o‘quvchiga mos murakkablikdagi topshiriqlar beriladi.

4. Ta’limiy materiallarning yetishmasligi.

Muammo: Ba’zida o‘qituvchida kerakli darsliklar, audio yoki kartochkalar yetarli bo‘lmaydi.

Yechimlar: Qo‘lda tayyorlangan materiallardan foydalanish: O‘qituvchi o‘zi kartochkalar, rasm va misollarni yaratadi.

Texnologiyadan foydalanish: Elektron doska, audio va video vositalar yordamida dars o‘tish.

Loyiha ishlari: O‘quvchilarga rasm chizish yoki gazetadan harflarni kesib so‘z tuzish topshiriladi.

5. Ba’zi unlilar va undoshlarning talaffuzidagi qiyinchiliklar.

Muammo: Ayrim o‘quvchilar “r” va “l”, “u” va “ū” kabi tovushlarni to‘g‘ri ayta olmaydilar.

Yechimlar:

Og‘zaki mashqlar: Talaffuz mashqlarini muntazam o‘tkazish.

Nutqqa e’tibor: O‘qituvchi o‘quvchilar nutqini tinglab, xatolarni yumshoq tarzda tuzatadi.

Ritmik o‘qitish: She’r va qisqa qo‘shiqlar orqali to‘g‘ri talaffuzga o‘rgatish.

Umumiy xulosa:

Unli va undoshlarni o‘qitishda uchraydigan muammolar turlicha, ammo har birini to‘g‘ri metodik yondashuv bilan bartaraf etish mumkin.

Interfaol usullar, o‘yinlar, ijodiy topshiriqlar va individual yo‘naltirish o‘quvchilarning mavzuni chuqurroq anglashiga yordam beradi.

Bunday yondashuv ta’lim jarayonini nafaqat samarali, balki qiziqarli va esda qolarli qiladi.

Adabiyotlar

1.Rahimov S. "Методикаи таълими саводомӯзӣ". Dushanbe, 2019.

2.Nurmatov A. "Таълими ибтидоӣ ва усулҳои он". Dushanbe, 2021.

3.Asozoda F. "Технологияҳои инноватсионӣ дар таълим". Dushanbe, 2020.

4.Hoshimov M. "Забон ва методикаи таълим". Dushanbe, 2018.